
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Puigdemí Catllà, Jan. *La crisi social de la precarietat juvenil : Una visió de la desigualtat entre els joves i les afectacions que es van desembocar de la crisi del 2008*. Treball de Final de Grau (Universitat Autònoma de Barcelona), 2025 (Grau en Història, Política i Economia Contemporànies / Contemporary History, Politics and Economics). 43 pàg.

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/330275>

under the terms of the license.

Treball de Final de Grau

Història, Política i Economia Contemporànies

La crisi social de la precarietat juvenil

Una visió de la desigualtat entre els joves i les afectacions que es van
desembocar de la crisi del 2008

Autor: Jan Puigdemí i Catllà

Tutor: Sergi Vidal i Torre

Vull agrair el suport constant de totes les persones que han estat al meu costat durant el procés que ha estat pensar, redactar i confeccionar aquest treball. Particularment voldria agrair a totes les persones que s'han prestat a les entrevistes, tan necessàries per al desenvolupament de la investigació, sense vosaltres aquest treball no s'hagués pogut fer.

Un agraïment especial al Vila, perquè durant aquest treball he pensat molt en tu.

Index

Declaració sobre l'ús de la IA	4
0. Abstracte	5
1. Introducció	7
1.1. Pregunta de recerca i objectius	7
1.2. Justificació del tema	9
1.3. Enfocament metodològic general i hipòtesis	11
2. Context històric	12
2.1. Abans de la crisi	12
2.2. Recessió i austeritat	13
3. Marc teòric	15
3.1. Precarietat i precarització	15
3.2. Estrès econòmic i inseguretat vital	18
3.3. Joventut i transicions bloquejades	21
3.4. Generació perduda	23
4. Estudi empíric	26
4.1. Metodologia específica de l'estudi	26
4.2. Presentació de la mostra	28
4.3. Interpretació dels resultats	29
5. Discussió literària dels resultats	32
6. Conclusió	35
7. Bibliografia	39
8. Annexos	42

Declaració sobre l'ús de la IA

En aquest treball la IA ha estat una eina que m'ha sigut útil en certs aspectes concrets. La principal eina d'intel·ligència artificial que he usat ha estat Microsoft Copilot, especialment per a qüestions relacionades amb les entrevistes que he hagut de desenvolupar per a fer l'estudi d'aquest treball o la classificació de documents bibliogràfics. Alhora he fet servir TurboScribe, una eina que no sabia dir del cert si entra dins del catàleg de la intel·ligència artificial, però que m'ha sigut molt útil per a transcriure les entrevistes que vaig realitzar, passant-les d'audio a text.

La IA ha sigut una eina útil en aquests sentits, però no és ideal, Molts cops em podia donar un biaix erroni o desenfocat respecte al qual jo buscava i havia de corregir aquest biaix manualment.

Aquest treball ha estat el resultat de l'esforç i la dedicació; malgrat que la Inteligencia Artificical m'ha pogut ajudar a aclarir idees, filar conceptes o a estructurar les preguntes de les entrevistes, la feina pròpia ha estat imprescindible a l'hora de fer l'estudi qualitatiu, la discussió literària dels resultats o les conclusions, entre d'altres.

0. Abstracte

Aquest treball busca desfil·lar els intrínquils de la precarietat en els joves de Catalunya. Partint de la constatació que la precarietat no és únicament una qüestió de contractes temporals o salaris baixos, sinó una experiència vital que penetra en la manera com els joves viuen el present i imaginem el futur, la recerca busca endinsar-se en una realitat que les estadístiques d'ocupació no capturen de manera completa.

Per respondre aquesta pregunta, s'ha optat per un enfocament qualitatiu basat en set entrevistes semiestructurades a joves d'entre 20 i 30 anys residents a Catalunya, amb perfils formatius, laborals i residencials diversos. Aquesta diversitat permet identificar patrons comuns que travessen trajectòries molt diferents, cosa que reforça la idea que la precarietat és una condició estructural i no el resultat de situacions individuals excepcionals.

El treball s'estructura en dues parts principals. La primera construeix un marc teòric a partir de quatre conceptes fonamentals entrelligats: la precarietat multidimensional, l'estrès econòmic, les transicions bloquejades i la joventut líquida. La segona, de caràcter empíric, vol palpar com aquesta condició estructural afecta les relacions dels joves, la seva capacitat d'imaginar el futur i les seves perspectives d'estabilitat.

Paraules clau: precarietat, estrès econòmic, desigualtat, transicions bloquejades, modernitat líquida, generació perduda, mercat laboral, crisi del 2008.

—

Este trabajo busca desentrañar los entresijos de la precariedad en los jóvenes de Cataluña. Partiendo de la constatación de que la precariedad no es únicamente una cuestión de contratos temporales o salarios bajos, sino una experiencia vital que penetra en la manera en que los jóvenes viven el presente e imaginan el futuro, la investigación busca adentrarse en una realidad que las estadísticas de ocupación no capturan de manera completa.

Para responder esta pregunta, se ha optado por un enfoque cualitativo basado en siete entrevistas semiestructuradas a jóvenes de entre 20 y 30 años residentes en Cataluña, con perfiles formativos, laborales y residenciales diversos. Esta diversidad permite identificar patrones comunes que atraviesan trayectorias muy diferentes, lo que refuerza la idea de que la precariedad es una condición estructural y no el resultado de situaciones individuales excepcionales.

El trabajo se estructura en dos partes principales. La primera construye un marco teórico a partir de cuatro conceptos fundamentales entrelazados: la precariedad multidimensional, el estrés económico, las transiciones bloqueadas y la juventud líquida. La segunda, de carácter empírico, busca palpar cómo esta condición estructural afecta las relaciones de los jóvenes, su capacidad de imaginar el futuro y sus perspectivas de estabilidad.

Palabras clave: precariedad, estrés económico, desigualdad, transiciones bloqueadas, modernidad líquida, generación perdida, mercado laboral, crisis de 2008.

—

This project seeks to unravel the complexities of precarity among young people in Catalonia. Starting from the observation that precarity is not merely a matter of temporary contracts or low wages, but a lived experience that penetrates the way young people experience the present and imagine the future, the research aims to delve into a reality that employment statistics don't capture in its totality.

To address this question, a qualitative approach was adopted based on seven semi-structured interviews with young people between 20 and 30 years old living in Catalonia, with deliberately diverse educational, occupational and residential profiles. This diversity makes it possible to identify common patterns that cut across very different trajectories, reinforcing the idea that precarity is a structural condition and not the result of exceptional individual circumstances.

The work is structured in two main parts. The first builds a theoretical framework around four intertwined fundamental concepts: multidimensional precarity, economic stress, blocked transitions and liquid youth. The second, empirical in nature, seeks to grasp how this structural condition affects young people's relationships, their capacity to imagine the future and their prospects for stability.

Keywords: precarity, economic stress, inequality, blocked transitions, liquid modernity, lost generation, labour market, 2008 crisis.

1. Introducció

1.1. Pregunta de recerca i objectius

En els últims quinze anys, la joventut ha viscut un conjunt de transformacions socials, econòmiques i laborals que han alterat profundament la manera com s'imagina el futur. La crisi econòmica del 2008 va marcar un punt d'inflexió profund en les trajectòries vitals de tota una generació, les seves conseqüències no es van limitar a l'àmbit macroeconòmic, sinó que van penetrar en la vida quotidiana, en les expectatives i en la manera com els joves s'imaginen el futur. En el cas de Catalunya i de l'Estat espanyol, l'impacte va ser especialment intens: un mercat laboral ja caracteritzat per la temporalitat i la segmentació es va veure sotmès a una destrucció massiva d'ocupació juvenil, a reformes laborals que van flexibilitzar encara més les condicions de treball i a un procés d'austeritat que va reduir les proteccions socials. Tot i que l'economia ha anat recuperant-se en termes macroeconòmics, molts joves continuen vivint en un entorn d'incertesa, inestabilitat i dificultats materials que condicionen profundament les seves decisions i expectatives.

Aquest treball parteix d'una intuïció que s'ha fet cada vegada més present en el debat públic: la precarietat juvenil no és només una qüestió de contractes temporals o salaris baixos, sinó que és una experiència vital que afecta la manera com els joves viuen el present i imaginen el futur. En aquest sentit, un concepte que ha anat guanyant rellevància és el d'estrès econòmic, entès com la tensió emocional i psicològica que sorgeix quan les condicions materials són incertes, insuficients o inestables. Aquest estrès no és només una reacció individual, sinó un fenomen social que es produeix en un context marcat per canvis estructurals: un mercat laboral més flexible i fragmentat, un cost de vida creixent, dificultats d'accés a l'habitatge i una sensació generalitzada que les oportunitats no són les mateixes que en generacions anteriors.

A partir d'aquest plantejament, la pregunta central que guia aquest treball és:

Com viuen i interpreten en l'actualitat els joves de Catalunya l'estrès econòmic derivat de la precarietat laboral en el període posterior a la crisi del 2008?

La precarietat no és només una dada estadística; és una vivència que es manifesta en la por a no arribar a final de mes, en la dificultat per planificar, en la sensació de no tenir control sobre la pròpia trajectòria o en la necessitat de renunciar a projectes que abans es consideraven normals, com emancipar-se o formar una família.

Les dades quantitatives permeten entendre el context general (atur, temporalitat, salaris, dificultats d'emancipació...), però no expliquen què significa conviure amb aquesta inestabilitat. No ens diuen com afecta la confiança en un mateix, la manera de prendre decisions o la sensació de futur. Per això aquest treball incorpora una mirada qualitativa: per escoltar com els joves descriuen la seva realitat, com interpreten la seva situació econòmica i com conviuen amb la incertesa. Les entrevistes aporten matisos que no apareixen en cap estadística i que són essencials per entendre la precarietat com una experiència viscuda, no només com un conjunt d'indicadors.

La pregunta de recerca es desplega en diverses dimensions que orienten els objectius del treball. En primer lloc, es vol analitzar com els joves perceben la seva situació econòmica i laboral, i quines formes pren l'estrès econòmic en la seva vida quotidiana. Això inclou explorar experiències com la dificultat per trobar una feina estable, la sensació de no poder avançar malgrat l'esforç, la dependència econòmica prolongada de la família o la necessitat d'encadenar feines precàries sense perspectives de millora.

En segon lloc, el treball busca entendre com els joves relacionen la seva experiència personal amb processos socials més amplis. Molts joves han crescut en un context marcat per la crisi del 2008, les polítiques d'austeritat, la reforma laboral, la crisi de l'habitatge i, més recentment, la pandèmia i la inflació. La idea és estudiar si interpreten la seva situació com un problema individual (falta d'esforç, de mèrit o de capacitat) o com una conseqüència estructural que afecta tota una generació. Aquesta distinció és clau per entendre com es construeixen els discursos sobre responsabilitat, culpa, injustícia o resignació que molts cops deixen de banda les arrels de la desigualtat.

En tercer lloc, és important analitzar com els joves expliquen i interpreten el que els passa. En els últims anys han circulat moltes etiquetes per descriure la seva situació, però en molts casos aquestes no coincideixen amb la descripció que els propis joves donen a la situació que pateixen. Aquest treball vol explorar fins a quin punt aquests discursos connecten amb la seva experiència real i com influeixen en la manera d'imaginar el futur, per alguns, el futur continua sent un espai d'oportunitats; per altres, és un horitzó incert o difícil d'assolir. Entendre aquestes percepcions ajuda a captar la dimensió simbòlica i emocional de la precarietat.

Aquest treball té com a objectiu interpretar sociològicament les experiències recollides, connectant-les amb el context històric i amb les transformacions del mercat laboral. Això

permetrà veure fins a quin punt les vivències dels joves confirmen tendències més àmplies, com la fragmentació de les trajectòries laborals, la dificultat d'emancipació o la sensació de bloqueig vital. També permetrà identificar possibles punts de tensió o contradicció entre el que diuen les dades i el que expliquen els joves, cosa que pot aportar una mirada més completa i matisada sobre la precarietat juvenil.

A partir d'aquest plantejament, els objectius del treball són:

1. Analitzar com els joves de Catalunya perceben i experimenten l'estrès econòmic en un context de precarietat laboral.
2. Explorar com aquesta experiència afecta les seves emocions, expectatives i projectes vitals.
3. Detectar patrons comuns, diferències i possibles contradiccions en les experiències recollides, i interpretar-los a la llum del context històric i de les transformacions socioeconòmiques del període post-2008
4. Analitzar com els joves connecten les seves vivències personals amb factors estructurals com el mercat laboral, el cost de vida o l'accés a l'habitatge, i com aquests elements contribueixen a la seva sensació d'estrès econòmic.
5. Identificar quins relats i categories utilitzen els joves per explicar la seva situació econòmica i laboral, i analitzar fins a quin punt aquests discursos coincideixen o s'allunyen de les narratives generacionals presents en el debat públic.

1.2. Justificació del tema

Actualment, dins la nostra societat capitalista, el creixement econòmic s'ha convertit en el principal indicador de progrés. Durant dècades, s'ha assumit que l'augment constant del PIB era sinònim de benestar, desenvolupament i modernitat en tots els àmbits: econòmic, social, tecnològic i fins i tot cultural. La teoria econòmica neoclàssica, hegemònica a occident, ha consolidat aquesta idea presentant el creixement com la clau de volta capaç de resoldre problemes estructurals com la desigualtat, la pobresa o fins i tot el canvi climàtic. Segons aquesta visió, un cop assolida una certa escala de desenvolupament, les desigualtats caurien per si soles i la prosperitat es distribuiria de manera natural. (annex 1)

Tanmateix, la realitat ha demostrat que aquest relat era, en gran part, una promesa buida. La desigualtat s'ha convertit en un dels reptes més urgents i persistents de les societats

contemporànies, i lluny de reduir-se, s'ha intensificat en molts països. Abans de la crisi del 2008 semblava que ens acostàvem a una mena d'utopia liberal: un món on les guerres s'esvairien, els conflictes serien inviables i el progrés, la llibertat i la igualtat serien els pilars d'un futur compartit. Però la crisi financera va fer esclatar aquesta bombolla i va fer emergir de nou tensions, vulnerabilitats i desigualtats que semblaven superades.

Les polítiques aplicades per contenir la crisi, lluny de revertir la situació, van aprofundir les fractures socials. Les mesures d'austeritat, les reformes laborals i la desregulació van generar un escenari en què el remei va acabar agreujant la malaltia. I, com sempre, els impactes no es van distribuir de manera equitativa: els joves van ser un dels col·lectius més afectats. La destrucció massiva d'ocupació juvenil, l'encariment de l'habitatge, la precarització del mercat laboral i la reducció de proteccions socials van configurar un entorn en què la incertesa es va convertir en la norma.

Aquesta sensació no és només personal: és col·lectiva. És una experiència que es repeteix en converses, en estudis, en informes i en discursos públics. I, sobretot, és una experiència que pesa emocionalment. La precarietat no és només una condició material; és una manera de viure el temps, de prendre decisions, de renunciar a projectes i d'imaginar el futur amb un horitzó més curt i més fràgil.

Per això aquest tema és rellevant. Perquè parla d'una generació que ha crescut enmig d'una promesa trencada. Perquè posa el focus en una realitat que sovint queda reduïda a estadístiques, però que té una dimensió humana profunda: l'estrès econòmic, la incertesa vital i la sensació de bloqueig. Entendre aquesta experiència és imprescindible si volem pensar en un futur més just, més estable i més habitable.

Aquest TFG no pretén donar respostes definitives, però sí contribuir a una comprensió més completa del fenomen. Analitzar com els joves viuen i interpreten la precarietat és una manera de donar-los veu, de reconèixer la seva experiència i de situar-la en el centre del debat sobre desigualtat, futur i benestar. Aquest treball vol ser una manera de reivindicar que el progrés no pot mesurar-se només en termes de creixement econòmic, sinó en la capacitat real de les persones per viure vides dignes, segures i plenes.

1.3. Enfocament metodològic general i hipòtesis

Aquest treball s'emmarca en un enfocament metodològic qualitatiu que busca comprendre la precarietat juvenil i l'estrès econòmic des de la perspectiva de les persones que el viuen. L'objectiu no és quantificar el fenomen ni establir relacions causals estrictes, sinó captar les experiències, percepcions i interpretacions que els joves construeixen al voltant de la seva situació econòmica i laboral. Aquesta aproximació parteix de la idea que la precarietat no és només un conjunt de condicions materials, sinó també una vivència que afecta la manera com els joves entenen el present i imaginen el futur.

L'elecció d'aquest enfocament respon a la naturalesa del fenomen estudiat. L'estrès econòmic, tal com es planteja en aquest treball, no és un indicador objectiu que es pugui mesurar directament, sinó una experiència subjectiva que es manifesta en emocions, discursos i formes de relatar la pròpia trajectòria. Per això, l'ús d'una metodologia qualitativa ens permet aprofundir en dimensions que difícilment emergirien en un qüestionari o en una anàlisi purament estadística. Aquest tipus de metodologia facilita que els participants expliquin amb les seves pròpies paraules com viuen la incertesa, quines estratègies desenvolupen per gestionar-la i com interpreten les causes i conseqüències de la seva situació.

A més, aquest enfocament permet situar les experiències individuals en un marc més ampli. La desigualtat i la precarietat juvenil no es pot entendre sense tenir en compte els processos socials, econòmics i polítics que han marcat els últims quinze anys: la crisi del 2008, les reformes laborals, l'augment del cost de l'habitatge, la pandèmia, la inflació... Les entrevistes ofereixen un espai per explorar com aquests processos estructurals es filtren en la vida quotidiana dels joves i com es tradueixen en sensacions d'inestabilitat, frustració o bloqueig vital. Així, l'enfocament qualitatiu permet connectar el nivell micro (experiències personals) amb el nivell macro (context socioeconòmic), aportant una mirada més completa i matisada del fenomen.

En aquest marc, la hipòtesi que orienta el treball és la següent: la crisi del 2008 ha provocat ferides profundes entre els joves que s'han traduït en una desigualtat persistent i fent de la precarietat laboral i social una realitat diària. La idea d'aquesta hipòtesi suposa un punt de partida des del qual es busca veure fins a quin punt les experiències i discursos dels joves confirmen, matisen o qüestionen aquesta idea. És possible que alguns relats reforcin la hipòtesi, mostrant com la inestabilitat s'ha convertit en una condició estructural; però també

és possible que apareguin elements que la compleixin o la contradiguin, revelant trajectòries més diverses del que sovint es presenten en el debat públic.

Així, el punt central d'aquest enfocament metodològic és entendre la precarietat com una realitat complexa que combina dimensions materials, emocionals i simbòliques. Les entrevistes permeten captar aquesta complexitat i donar veu als joves, que sovint queden reduïts a xifres o categories estadístiques. L'objectiu és escoltar-los, entendre com contenen el que els passa i situar aquestes explicacions en el context més ampli de les transformacions socioeconòmiques del període post-2008.

L'enfocament qualitatiu d'aquest treball ens permet explorar la hipòtesi plantejada de la millor manera i així comprendre la precarietat juvenil des de dins. La metodologia escollida no només facilita l'anàlisi de les condicions objectives, sinó que també permet captar les vivències, els discursos i les emocions que donen forma a la manera com els joves viuen i interpreten l'estrès econòmic en l'actualitat.

2. Context històric

2.1. Abans de la crisi

Francis Fukuyama ens havia dit al 1992 que s'havia acabat la història, que totes les revolucions, guerres, conflictes i problemàtiques globals s'estaven acostant a la seva fi en benefici d'un sistema social i econòmic que garantiria un benestar col·lectiu i una pau global mai vista fins aleshores.¹ Semblava que l'any 2000 ens acosta a un futur de prosperitat, igualtat i pau, ja que després de la caiguda de la Unió Soviètica i la constant homogeneïtzació dels sistemes globals en favor d'un sistema capitalista establert ens anava a assegurar un futur pròsper.

Als Estats Units l'any 1998 l'economia anava més bé que mai, amb uns sistemes productius disparats i una popularitat quasi mai vista del president Bill Clinton. A l'Europa occidental la integració europea i el mercat comú eren tot un èxit, un clar exemple va ser l'adopció de l'euro per part d'una gran part d'aquest mercat l'any 2001 la qual cosa enfortia la seva capacitat econòmica. A la Xina es començava a construir el miracle xinès construït a partir del 2002 per Hu Jintao. I als països exsoviètics o altres menys desenvolupats com Rússia,

¹ Fukuyama, F. (1992).

Polònia o Sud Àfrica la nova doctrina social i econòmica els va ajudar a transformar la seva economia, això sí, amb devastadores conseqüències socials.²

A Espanya, la transició havia fet esclatar el nivell de vida: de cop, les prestacions socials, l'estat del benestar i la llibertat d'expressió havien passat de ser una anomalia a un bé ja assumit per la majoria de la població. L'entrada a la Unió Europea, la modernització accelerada de les infraestructures i l'obertura econòmica havien consolidat la sensació que el país avançava, finalment, al ritme d'Europa. Les Olimpíades de Barcelona 92 i l'Exposició Universal de Sevilla havien projectat una imatge d'Espanya moderna, confiada i plenament integrada en el món global.³

Durant els primers anys del segle XXI, aquesta sensació d'optimisme semblava inqüestionable. El crèdit fluïa amb una facilitat desconeguda, la construcció es convertia en el motor econòmic del país i milers de famílies accedien a una propietat que, fins feia poc, semblava inabastable. L'atur baixava, el consum augmentava i la idea que el creixement era il·limitat s'havia instal·lat en l'imaginari col·lectiu.⁴

Aquest clima d'eufòria no era exclusiu d'Espanya. A escala global, la confiança en la capacitat autoreguladora dels mercats i en la solidesa del sistema financer era gairebé absoluta. Les grans institucions internacionals defensaven que la globalització, la liberalització financera i la integració econòmica havien creat un marc estable i segur. La tecnologia avançava a un ritme vertiginós, Internet s'estenia arreu i semblava que el món s'encaminava cap a una nova etapa de prosperitat permanent. Semblava que Fukuyama tenia raó i que el fi de la història seria inevitable.

2.2. Recessió i austeritat

L'any 2007 va començar a trontollar el relat d'estabilitat global. El que inicialment semblava una crisi limitada al sector hipotecari dels Estats Units es va convertir, en pocs mesos, en un terratrèmol financer internacional. La fallida de Lehman Brothers el setembre de 2008 va actuar com a detonant simbòlic: els mercats es van paraitzar, el crèdit es va congelar i les

² Klein, N. (2007).

³ Rodríguez López, E. (2016).

⁴ García-Pérez, J. I., & Marinescu, I. (2012).

economies occidentals van entrar en recessió. El somni del creixement infinit es va esfondrar de cop.

A Espanya, l'impacte va ser especialment profund. El model econòmic basat en la construcció i l'endeutament privat va mostrar la seva fragilitat. La bombolla immobiliària, que havia alimentat anys d'eufòria, va esclatar amb una violència inesperada. Milers de promocions van quedar aturades, les empreses constructores van començar a fallir i l'atur va créixer a un ritme vertiginós. Entre 2008 i 2013, Espanya va passar de tenir una de les taxes d'atur més baixes de la seva història recent a encapçalar els rànquings europeus, amb especial incidència entre els joves.⁵

Malgrat que les mesures d'estímul econòmic aplicades pel govern espanyol de Zapatero, la crisi s'agreujava i la pressió dels mercats i de les institucions europees augmentava, el govern va girar cap a polítiques d'austeritat. Segons nombroses anàlisis, aquestes mesures van incloure retallades en la despesa pública, reformes laborals i ajustos pressupostaris destinats a reduir el dèficit.⁶

A partir de 2011, amb el canvi de govern, es van intensificar les polítiques d'austeritat. L'executiu de Mariano Rajoy va aplicar noves reformes laborals, ajustos fiscals i retallades en diversos àmbits de l'estat del benestar. Aquestes mesures s'emmarcaven en un context europeu en què la Unió Europea i institucions com la Comissió Europea, el Banc Central Europeu i el Fons Monetari Internacional defensaven l'austeritat com a via per estabilitzar les economies endeutades i recuperar la confiança dels mercats.⁷

Aquest període de recessió i austeritat va marcar profundament la societat europea. L'atur massiu, la precarització laboral, la reducció de serveis públics i l'augment de la desigualtat van generar un clima de descontentament social i polític. Molts analistes assenyalen que aquest context va contribuir a l'aparició de nous moviments socials i a la transformació del mapa polític europeu durant la dècada següent.⁸

La crisi del 2008 no només va posar fi a l'optimisme del "fi de la història", sinó que va obrir una etapa d'incertesa en què les promeses de la globalització i del mercat autoregulat van ser qüestionades com mai abans.

⁵ Eurostat (2013).

⁶ Blyth, M. (2013).

⁷ Alonso, L. E. (2014).

⁸ Carcillo, S., & Königs, S. (2015).

3. Marc teòric

3.1. Precarietat i precarització

Antigament, la precarietat s'entenia com aquesta manca d'una estabilitat laboral, on no tenir un contracte fix (o feina recurrent en cas dels autònoms), generava que l'estabilitat vital a la qual s'aspirava no s'acabés de materialitzar. Actualment, en canvi, la precarietat s'ha tornat un fenomen multidimensional, on ja no només hi juga el fet de tenir o no contracte sinó un conjunt de vulnerabilitats. Durant moltes dècades, tenir una feina significava tenir un "estatut" que et donava drets, salut i jubilació. Ara, però, vivim en l'era de la "inseguretat permanent". Ja no es tracta només de si treballes o no, sinó de la por constant a perdre el que tens o de viure en el que els experts anomenen "zones grises de l'ocupació".

Si volem entendre en detall que representa la precarietat en la nostra societat, primer de tot hem d'entendre les transicions que ha patit aquesta, passant d'una "societat salarial", un model on el treball estable no era només una forma d'ingressos, sinó un dic de contenció que protegia a l'individu dels imprevistos que ens prepara la vida, a una "inseguretat permanent", on el fruit del teu treball ja no et dona aquesta prèvia estabilitat. Aquest primer model no només ens aportava renda, sinó una base que garantia l'autonomia de l'individu. L'autor Robert Castel diu que la crisi d'aquest primer model ha generat una inseguretat que no es limita a la pobresa material, sinó que actua com un virus que dissol els lligams socials i impedeix a les persones projectar-se cap al futur.⁹ Aquest procés no és un accident natural del mercat, sinó una producció política deliberada vinculada al cicle neoliberal, que ha prioritzat l'empresa flexible i la ràpida innovació tècnica per sobre de les garanties jurídiques que abans construïen la norma del treball.¹⁰

La conseqüència d'aquest procés és l'emergència d'una precarietat que ja no pot entendre's en els seus termes clàssics sinó com un fenomen multidimensional que combina diverses formes de vulnerabilitat simultànies. García i Echaves distingeixen tres eixos principals: la precarietat de contracte (temporalitat i eventualitat), la precarietat d'hores (treball a temps parcial involuntari o infradotació horària) i la precarietat salarial (treballadors pobres que, malgrat tenir ocupació, no assoleixen ingressos suficients per cobrir les necessitats bàsiques).¹¹ Aquesta tridimensionalitat és clau per entendre per què les estadístiques

⁹ Castel, R (2004).

¹⁰ Alonso, L. E. (2014).

¹¹ García, A. E., & Echaves, C. (2017).

d'ocupació poden mostrar una millora mentre la realitat viscuda pels treballadors continua deteriorant-se.

Aquesta precarització s'ha vist accelerada durant els últims anys, a través de les mesures d'austeritat aplicades després de la crisi del 2008, però també des de l'expansió sense precedents del pensament i ideologia neoliberal dels anys 1980 (annex 2). Sovint es camufla aquesta pèrdua de garanties laborals sota el paraigua de la flexibilitat contractual, un terme que a Espanya es va veure reflectit en la reforma laboral de l'any 2012, la qual debilitava el poder dels convenis col·lectius, facilitava l'acomiadament dels treballadors i donava màniga ampla a les empreses per canviar jornades i adequar-les a les necessitats pròpies.^{12 13}

Aquesta nova morfologia del treball ha cristal·litzat en el que Guy Standing ha conceptualitzat com *el precariat*. Standing subratlla que el precariat no és simplement la versió empobrida de la classe treballadora tradicional, ni un estrat inferior del proletariat industrial, sinó una categoria socialment nova definida per una absència múltiple i simultània de seguretat. Mentre que el treballador industrial del segle XX disposava d'un conjunt de seguretats laborals encadenades (seguretat en el mercat de treball, seguretat en l'ocupació, seguretat en el lloc de treball...), el precariat es defineix precisament per la pèrdua sistemàtica de totes aquestes dimensions de manera simultània.¹⁴ Aquesta privació múltiple no és únicament econòmica. Standing insisteix que el que caracteritza fonamentalment el precariat és la seva relació particular amb el temps i amb el futur: els seus membres viuen en un present permanent, incapaços de construir una narrativa biogràfica coherent, de planificar a llarg termini o d'acumular l'experiència laboral que en generacions anteriors conferia identitat i estatus.

Pel que fa a la dimensió subjectiva, Standing descriu l'experiència viscuda del precariat a través del que anomena les "quatre A": angoixa, anomia, alienació i aferrissament. L'angoixa deriva de la incertesa crònica sobre el futur immediat (si es renovarà el contracte, si s'arribarà a final de mes, si es podrà mantenir l'habitatge), una tensió que opera de manera constant i que deteriora progressivament la salut mental. L'anomia és la sensació de pèrdua de normes i referents, la dificultat de saber a quines regles del joc cal jugar quan aquestes canvien constantment. L'alienació no és la del treballador industrial marxista, allunyat del producte del seu treball, sinó la del treballador precari allunyat de qualsevol possibilitat de control

¹² RTVE.es. (2020).

¹³ Alonso, L. E. (2014).

¹⁴ Standing, (2014).

sobre la seva pròpia trajectòria laboral i vital. I l'aferissament, és la ràbia continguda, la frustració acumulada d'una posició social que es percep com a injusta, però que no troba canals d'expressió política eficaços.¹⁵

La fragmentació del mercat laboral ha generat, a més, una dualització interna que supera la divisió clàssica entre ocupats i aturats. Existeixen treballadors amb contractes estables, però atrapats en condicions de pobresa salarial i sense perspectives reals de millora professional, aquests són anomenats *working poor* (treballadors pobres), una categoria que evidencia que la precarietat no és un estat transitori sinó una condició estructural que pot coexistir fins i tot amb la seguretat formal del contracte indefinit. Per a aquests treballadors, la por a perdre la feina és paradoxalment més intensa que per a molts temporals, ja que una eventual pèrdua d'ocupació els abocaria directament sota el llindar de pobresa, cosa que els impedeix exercir qualsevol poder de negociació o abandonar condicions laborals abusives.¹⁶

Aquesta disparitat no només és un factor econòmic, sinó que corroeix la confiança social i que consolida una estructura on la igualtat d'oportunitats esdevé una promesa trencada. En les societats més desiguals aquests segments de població insegurs es cristal·litzen també a causa d'una angoixa social, la manca de control sobre el mateix treball i la percepció d'injustícia que pateixen els diversos grups d'outsiders són factors de risc que empitjoren la desigualtat (més malalties físiques i mentals, ansietat, sentiment de soledat, *burnout* ...).¹⁷ La creixent desigualtat actua com un corrosiu social que destrueix la confiança entre ciutadans i genera un sentiment de vulnerabilitat social.

Dins de tot aquest entramat la precarietat juvenil ocupa un espai central que presenta diferents matisos segons l'origen social. Per als joves de classe mitjana amb alta qualificació, la precarització suposa un trencament de la promesa meritocràtica i genera el que s'anomena "narcisisme ferit": la frustració de veure com els títols acadèmics ja no garanteixen l'estatus ni l'estabilitat promesos. En canvi, per als joves de classes populars, la precarietat se sol viure amb una major resignació fatalista, acceptant condicions abusives per por de perdre la feina en un entorn de competitivitat extrema. Aquesta divisió interna del precariat dificulta la creació d'una consciència de grup i una resposta política conjunta.¹⁸

¹⁵ Standing, (2014).

¹⁶ Seo, H. (2021).

¹⁷ Wilkinson, R. G., & Pickett, K. (2009).

¹⁸ Rodríguez, H. G., & Rendueles, C. (2019).

La precarització ha transformat la pròpia estructura del mercat laboral, generant una dualització complexa que va més enllà de la simple divisió entre aturats i treballadors. Actualment, s'identifiquen diferents perfils, tant les persones que tot i tenir un contracte indefinit viuen amb la por constant de perdre la feina, o altres treballadors amb contractes estables, però amb sous de pobresa i sense cap expectativa de millora. Aquesta precarietat subjectiva i multidimensional demostra que la precarització no és només un estat transitori, sinó una condició estructural que redefineix la identitat de l'individu i la seva relació amb la societat.

3.2. Estrès econòmic i inseguretat vital

Per entendre la situació dels joves en contextos de precarietat, cal entendre un aspecte fonamental com és una definició clara d'estrès econòmic. El concepte va prendre força acadèmica a partir dels anys vuitanta del segle passat, principalment gràcies a les aportacions de la sociòloga Patricia Voydanoff. Ella va definir l'estrès econòmic com els aspectes de la vida econòmica que constitueixen estressors potencials per als treballadors i les seves famílies, i que consten de components tant objectius com subjectius que reflecteixen les dimensions de l'ocupació i dels ingressos en el rol de sustentador. Aquesta definició és especialment rellevant perquè no redueix l'estrès econòmic a la mera pèrdua de feina, sinó que l'entén com un fenomen multidimensional que abraça tant realitats mesurables (nivell d'ingressos, tipologia contractual...) com percepcions subjectives (por a perdre la feina, incertesa sobre el futur, inseguretat econòmica...).¹⁹ En termes més concrets, l'estrès econòmic pot entendre's com el resultat de potencials estressors laborals per a les persones i les seves famílies, derivats d'elements objectius i subjectius de les circumstàncies econòmiques personals, incloent-hi la desocupació, el subocupació i la inseguretat laboral.

Per sistematitzar els components de l'estrès econòmic, resulta especialment útil el model de Voydanoff, el qual organitza els estressors econòmics a partir de dos eixos creuats: d'una banda, la font de l'estrès, que pot provenir de la situació d'ocupació o del nivell d'ingressos; de l'altra, la naturalesa de l'estressor, que pot ser objectiva. El creuament d'aquests dos eixos dona lloc a quatre categories analítiques diferenciades (annex 3). Aquesta distinció és analíticament fonamental, en primer lloc, perquè permet superar una visió reduccionista de l'estrès econòmic que el limita a situacions d'atur o pobresa severa: com evidencia el model,

¹⁹ Probst, T. M. (2005).

una persona pot estar ocupada i percebre igualment una pressió econòmica intensa si els seus ingressos són insuficients o si viu amb la por constant de perdre la feina. Aquesta situació, és precisament la que caracteritza una part significativa de la joventut catalana en el context post-2008, on la temporalitat i els salaris baixos coexisteixen amb una ocupació formalment existent. En segon lloc, la distinció entre estressors objectius i subjectius justifica metodològicament l'enfocament qualitatiu d'aquest treball: mentre que els estressors objectius (tipus de contracte, nivell d'ingressos, períodes d'atur) poden captar-se mitjançant dades estadístiques, els estressors subjectius (la por a perdre la feina, la incertesa sobre el futur econòmic, la sensació d'insuficiència financera) només emergeixen plenament quan es dona veu als propis joves i s'escolta com descriuen i interpreten la seva situació.

Existeixen tres elements que son considerats com els principals eixos de l'estrès econòmic des de la perspectiva de la psicologia ocupacional. Tot i que cadascun d'aquests tres estressors és conceptualment distint, comparteixen antecedents i conseqüències similars. La feina d'una persona és un dels mecanismes més importants a través del qual s'adquireix un sentit d'identitat; tant si aquesta feina es veu amenaçada, com si es veu compromesa financerament o en estatus, o directament perduda, la teoria i la recerca empírica indiquen que les conseqüències resultants són significatives.²⁰ La desocupació és la forma més objectivament mesurable; la subocupació es refereix a la situació en la qual la persona treballa en condicions que no corresponen a les seves qualificacions, al nombre d'hores desitjades o al nivell d'ingressos esperat; i la inseguretat laboral és la dimensió més subjectiva i, alhora, la més omnipresent en les societats actuals, especialment entre els joves amb contractes temporals o a temps parcial.²¹

En les economies modernes, la feina és una font de recursos valuosos que proporciona mitjans de subsistència, estatus social, integració social i l'adquisició i ús de competències, entre d'altres aspectes que contribueixen al benestar. La inseguretat laboral representa una amenaça per a tots aquests recursos i, per tant, indueix estrès. Segons la teoria de la conservació de recursos (COR), quan una persona percep que els seus recursos materials, socials o psicològics estan en risc, activa respostes d'estrès que poden deteriorar de manera significativa la seva salut mental i física. Aquesta cascada d'efectes és especialment greu quan l'exposició a la inseguretat és col·lectiva i sostinguda en el temps, com sol succeir en períodes de crisi econòmica prolongada.²²

²⁰ Probst, T. M. (2005).

²¹ Probst, T. M. (2005).

²² Pires M. L. (2025).

Des d'una perspectiva més estructural, la recerca comparada entre països rics revela que gairebé tots els problemes de salut i socials es donen amb més freqüència en les societats més desiguals, independentment del seu nivell mitjà de riquesa.²³ Això vol dir que l'estrès econòmic no és un fenomen estrictament individual: les condicions estructurals del mercat de treball i la distribució de la renda configuren el grau d'ansietat i inseguretat que experimenta la població en el seu conjunt. En societats molt desiguals, les persones experimenten una ansietat creixent al voltant de la seva posició relativa respecte als altres, la qual cosa intensifica les dinàmiques de comparació social i deteriora el benestar col·lectiu, especialment entre els grups amb menys recursos.

En el cas d'Espanya, aquesta dimensió estructural és especialment pronunciada. El país ha estat durant dècades un dels estats membres de la Unió Europea amb major desigualtat d'ingressos, i la seva evolució està molt marcada pel cicle econòmic: la desigualtat creix ràpidament en les recessions i es redueix molt poc en les expansions. La crisi de 2008 va agreujar de manera notable la situació dels segments de renda més baixa, que van patir les caigudes d'ingressos més acusades i van trigar més a recuperar-se, mentre que les rendes més altes mostraven una evolució significativament millor. A tot això cal afegir la menor capacitat redistributiva del sistema d'impostos i prestacions socials espanyol en comparació amb altres països europeus, la qual cosa fa que els augments de la desigualtat de les rendes primàries es traslladin directament a la renda disponible de les llars en els períodes de recessió.

A diferència dels treballadors adults, els joves disposen de menys capital humà específic a les empreses, de menys xarxes de contactes professionals, i solen ocupar llocs amb contractes temporals que els fan especialment vulnerables als ajustos de plantilla. A Espanya, la taxa de desocupació juvenil va arribar al 37,4% el 2009, i la incidència dels contractes temporals entre els joves era una de les més elevades d'Europa. La pèrdua d'ocupació s'ha convertit en un tret característic del mercat de treball espanyol, especialment entre els joves i els treballadors d'avançada edat.²⁴

Cal subratllar que l'estrès econòmic i la inseguretat laboral no afecten tothom per igual. La recerca del grup IDOCAL posa de manifest que factors com l'ocupabilitat percebuda, la dependència laboral i el tipus de contracte modulen de manera significativa la intensitat amb la qual es viu la inseguretat laboral i les seves conseqüències.²⁵ Els treballadors amb menys

²³ Wilkinson, R. G., & Pickett, K. (2009).

²⁴ Sora, B., Caballer, A., & Peiró, J. M. (2014).

²⁵ Sora, B., Caballer, A., & Peiró, J. M. (2014).

opcions al mercat de treball i amb major dependència econòmica del lloc de treball actual experimenten conseqüències més negatives quan perceben la possibilitat de perdre'l. En el cas dels joves, aquestes condicions de vulnerabilitat acostumen a acumular-se: menys qualificació, contractes precaris, menor xarxa de suport i escassa capacitat d'estalvi configuren un perfil d'alta exposició a l'estrès econòmic que reproduïx i aprofundeix les desigualtats socials preexistents.

3.3. Joventut i transicions bloquejades

La transició a la vida adulta ha deixat de ser un procés lineal i previsible per convertir-se en una trajectòria fragmentada, allargada i sovint revertida. On fins fa poques dècades existia una seqüència relativament clara (estudis, feina estable, habitatge, parella, família), avui hi ha incertesa estructural. Aquesta transformació no respon a un canvi en els valors o les aspiracions dels joves, com sovint es pot presentar en el discurs públic, sinó a mutacions profundes en l'estructura econòmica i el mercat laboral que han erosionat les condicions que feien possible aquella transició ordenada.

Els joves constitueixen el nucli demogràfic central del precariat no perquè siguin víctimes passives del sistema, sinó perquè la flexibilització del mercat laboral s'ha dissenyat precisament sobre la seva posició de partida: sense antiguitat, sense xarxes consolidades, sense poder de negociació. La condició precària no els arriba de fora com un accident, sinó que els espera com a destinació lògica d'un mercat que ha normalitzat la temporalitat com a porta d'entrada. Molts accedeixen a feines temporals que s'allarguen molt més del que caldria per demostrar la seva vàlua, i la probabilitat decreixent d'accedir a un contracte estable genera ressentiment i una sensació de trampa sense sortida que es manifesta en dues direccions. D'una banda, la trampa del deute: els joves que han invertit anys i recursos en la formació superior surten amb titulacions, però troben que les feines disponibles no requereixen les seves qualificacions ni els permeten amortitzar aquella inversió. D'altra banda, la trampa de l'aspiració: si accepten feines per sota del seu nivell per necessitat econòmica, corren el risc de quedar estigmatitzats i perdre oportunitats millors; si les rebutgen, poden ser titllats de mandrosos i dependents. El resultat és una generació atrapada entre unes expectatives legítimes, construïdes sobre anys de formació, i una realitat laboral que les desborda sistemàticament.²⁶ L'educació, lluny de funcionar com el gran equalitzador promès, s'ha

²⁶ Standing, G. (2014).

convertit en molts casos en un mecanisme de frustració d'estatus: a Espanya, un 40% dels universitaris d'entre 25 i 34 anys ocupaven feines que no requerien la seva qualificació el 2010, i el nombre d'aturats amb estudis superiors havia crescut un 62% entre 2007 i 2011.²⁷

La desocupació juvenil no és, a més, simplement alta: és estructuralment superior a la desocupació adulta de manera consistent. En les economies desenvolupades i la Unió Europea, la desocupació juvenil és de mitjana entre dues i dues vegades i mitja superior a la desocupació adulta, i ha estat així durant les últimes dues dècades.²⁸ Això s'explica per factors com la menor protecció legal dels contractes juvenils, la menor acumulació de capital humà específic a l'empresa i la dinàmica per la qual les empreses aturin les noves contractacions abans d'acomiar el personal fix, cosa que penalitza desproporcionadament els qui cerquen la primera feina. A més, les reformes de protecció laboral introduïdes des dels anys vuitanta per reduir la rigidesa del mercat de treball han tendit a crear mercats duals: una protecció elevada per als treballadors fixos i una total desprotecció per als temporals, que són majoritàriament joves. Durant les recessions, aquests contractes temporals són els primers a desaparèixer, reactivant el cicle de vulnerabilitat.

El problema s'aprofundeix quan es considera que els episodis primerencs de desocupació o precarietat no desapareixen sense deixar rastre. La literatura econòmica documenta efectes cicatriu: els períodes de desocupació en edats joves redueixen els salaris futurs, augmenten la probabilitat de nous episodis d'atur i envien senyals negatives als ocupadors sobre la productivitat potencial del candidat.²⁹ En altres paraules, les dificultats de transició no queden circumscrites a la joventut, sinó que s'inscriuen en la trajectòria vital de les persones i determinen de manera persistent les seves oportunitats posteriors. Això converteix la precarietat juvenil en un problema no només individual sinó de cohesió i productivitat social a llarg termini.

Tota aquesta dinàmica laboral es trasllada inevitablement a la dimensió residencial i familiar. L'emancipació de la llar familiar exigeix uns ingressos estables i suficients que el mercat laboral precari no proporciona. A Espanya, el salari net mitjà mensual dels joves de 20 a 24 anys es situava el 2010 al voltant dels 879 euros, i el dels joves de 25 a 29 anys als 1.160 euros,³⁰ en un context on el mercat de l'habitatge, malgrat l'esclat de la bombolla

²⁷ Gentile, A. (2014).

²⁸ Görlich, D., Stepanok, I., & Al-Hussami, F. (2013).

²⁹ Görlich, D., Stepanok, I., & Al-Hussami, F. (2013).

³⁰ Gentile, A. (2014).

immobiliària, continuava sent inaccessible per l'enduriment del crèdit i la caiguda del poder adquisitiu familiar. La desaparició d'instruments com la Renda Bàsica d'Emancipació va agreujar encara més aquesta situació. El resultat és que quedar-se a viure amb els pares ha deixat de ser una opció cultural per convertir-se en una necessitat econòmica, amb efectes directes sobre l'ajornament de la maternitat i la paternitat fins a edats cada cop més tardanes i sobre el procés d'envelliment demogràfic del país.³¹

És necessari situar tot això en el marc de la desigualtat creixent, que no és el teló de fons sinó el mecanisme actiu que reproduïx i aprofundeix aquestes transicions bloquejades. Els fills de famílies pobres tendeixen a romandre pobres, i els fills de famílies amb recursos tendeixen a mantenir el seu estatus, independentment del talent o l'esforç individuals. La promesa de la igualtat d'oportunitats que sustenta ideològicament els sistemes educatius i meritocràtics es revela, en societats molt desiguals, com una ficció funcional que legitima les desigualtats existents en lloc de corregir-les. Les xarxes de contactes, el capital cultural familiar, l'accés a pràctiques no remunerades i la capacitat de suportar períodes de formació sense ingressos no estan distribuïts de manera igualitària, sinó que reproduïxen i amplien les diferències de partida. En aquest sentit, les transicions bloquejades dels joves no són una anomalia conjuntural sinó el reflex lògic d'una estructura econòmica i social que produeix precarietat de forma sistemàtica i que trasllada el risc des de les institucions cap als individus en el moment més vulnerable de les seves trajectòries vitals.³²

3.4. Generació perduda

En algunes declaracions, periodistes, acadèmics o ciutadans s'han referit a la generació jove que va viure la crisi, aquella que just era a la universitat (o sortia d'aquesta), com a generació perduda. Una generació de joves que els seria més difícil accedir al mercat laboral, aconseguir feina estable i estalviar per construir-se un futur- Aquesta és una descripció que es lliga bastant amb la descripció original del terme “generació perduda” la qual es va usar per descriure als joves que van arribar a la majoria d'edat durant el període de la Primera Guerra Mundial, és a dir, que van arribar a la majoria d'edat en una època fosca, hostil i que van viure uns anys que en principi han de ser de desenvolupament personal amb un esperit desorientat, trencat i ferit per tot el que va comportar la guerra, tant a escala social com a

³¹ Gentile, A. (2014).

³² Wilkinson i Pickett (2010).

escala personal.³³ Aquesta generació perduda de finals del segle XIX, principis del XX també se la recorda pel gran impacte que va tenir a la literatura, i la generació perduda del 2008, per què serà recordada?

El filòsof i sociòleg Zygmunt Bauman va encunyar el concepte de "modernitat líquida" per descriure una era en la qual les institucions, els vincles socials i les identitats individuals han perdut la confiança, i l'anomenada "solidesa" que caracteritzava el món modern industrial. En la modernitat líquida, res no és permanent: les relacions, els llocs de treball i els projectes vitals s'escorren com l'aigua entre les mans.³⁴ Aquesta metàfora resulta útil per entendre les condicions de la joventut contemporània, ja que el fet que els joves construeixen les seves biografies sobre un terreny inestable constata que en aquest sentit la liquiditat del món és una traducció del fenomen de precarietat laboral que impregna totes les esferes de l'existència.

La crisi de 2008 no va ser únicament un terratrèmol econòmic: va ser també una crisi d'identitat generacional. Els joves que van créixer en aquells anys no van viure la precarietat com un obstacle temporal que calia superar, sinó com el paisatge normal de la seva existència. La incertesa no era una fase de transició cap a l'estabilitat adulta, sinó la condició permanent des de la qual calia construir una vida.³⁵ En aquest sentit, resulta més precís parlar d'identitats en crisi: no es tracta d'una identitat danyada que podria recuperar-se, si no d'una sèrie d'identitats que s'ha format precisament a partir de la inestabilitat com a experiència fundacional.

Aquesta inestabilitat, a més, no es limita al terreny laboral. La precarietat s'ha expandit fins a colonitzar àmbits de la vida que fins fa poc semblaven protegits: la residència, les relacions afectives, el temps lliure, el sentit del futur. Fins i tot el lleure ha quedat contaminat per la lògica de l'ocupabilitat: molts joves ja no poden descansar sense sentir que haurien d'estar fent alguna cosa productiva, sense la sensació que el temps no dedicat a millorar el currículum és temps perdut.³⁶ Quan el futur es percep com a opac i inabastable, l'horitzó temporal es contrau i el present es converteix en un espai d'ansietat permanent més que de vida viscuda.

El que resulta fonamental és entendre que tot això no és fruit de la mala sort ni de la incapacitat individual dels joves, sinó el resultat de decisions polítiques molt concretes: la

³³ Hynes, Samuel (1990).

³⁴ Bauman, Z. (2003).

³⁵ Montaña, B. T. (2020).

³⁶ Batchelor, S., Fraser, A., Whittaker, L., & Li, L. (2020).

desregulació dels mercats laborals, la temporalització massiva dels contractes, la institucionalització del treball de baixa qualitat i l'erosió progressiva dels mecanismes de protecció col·lectiva.³⁷ El discurs oficial, durant anys, va tendir a presentar els joves com els principals beneficiaris de la flexibilització del mercat de treball, convertint-los paradoxalment en legitimadors de les mateixes polítiques que aprofundien la seva situació.

Les conseqüències no s'han limitat a la dimensió econòmica o laboral: han impregnat també la relació d'aquesta generació amb la política i les institucions. Els joves que van socialitzar-se políticament durant la Gran Recessió han desenvolupat actituds duradores de desconfiança envers la democràcia i les institucions, especialment a Espanya i Grècia.³⁸ No es tracta, però, d'apatia: és un escepticisme actiu, el d'una generació que va créixer veient com el sistema no complia les promeses que havia fet als seus pares (feina estable a canvi d'esforç, mobilitat social, accés a l'habitatge...) i que ha interioritzat aquell incompliment com una experiència definitòria. El seu descontentament no deriva de la indiferència sinó de la lucidesa.

La generació perduda és una generació a qui s'han tallat sistemàticament les vies d'accés als elements que definien l'adulthood i la integració plena en la societat. Les seves expectatives no han estat simplement ajornades, com succeïa en les generacions anteriors durant períodes de dificultat conjuntural, sinó truncades per una combinació de transformacions estructurals del capitalisme i decisions polítiques que han operat en detriment d'un pacte generacional que mai no ha acabat d'arribar.^{39 40}

Una anàlisi que parli de generació perduda ens diu que no estem davant d'un simple sotrac econòmic passatger, una desigualtat passatgera que amb els anys i l'esforç es pot superar, sinó que som davant una producció política deliberada que ha transformat la connivència social. Una perspectiva que ens pot ajudar a entendre aquest terme de "generació perduda" és la societat líquida, un concepte creat pel sociòleg Zygmunt Bauman que descriu la liquiditat d'una societat com un estadi on les estructures sòlides que donaven seguretat, com poden ser el treball estable, la família nuclear, un estat fort... s'han dissolt, deixant endarrere a un individu en una situació de vulnerabilitat permanent on el futur es converteix en una

³⁷ Alonso, L. E. (2014).

³⁸ García-Albacete, G., & Lorente, J. (2021).

³⁹ Alonso, L. E. (2014).

⁴⁰ Montaña, B. T. (2020).

amença.⁴¹ Aquesta realitat de la joventut actual crea una nova identitat dins dels joves, abans quan ens referíem que la identitat dels joves estava en crisi ens referíem a un aspecte concret d'aquesta identitat, però ara ja podem parlar en plural, d'“identitats amb crisis”, on la incertesa, la precarietat i la desigualtat s'ha convertit en un eix estructural de l'existència juvenil, la qual modela com aquests joves se situen al món. L'era d'inseguretat social estructural ha provocat una desassociació dels vincles humans, on l'individu es veu obligat a gestionar en solitari uns riscos que són, en realitat, produïts pel sistema.

4. Estudi empíric

4.1. Metodologia específica de l'estudi

L'objectiu d'aquest apartat és explicar com s'ha recollit i analitzat la informació necessària per entendre l'estrès econòmic juvenil des d'una perspectiva qualitativa. Atès que la recerca se centra en experiències, percepcions i interpretacions personals, s'ha optat per una metodologia basada en entrevistes semiestructurades, que permeten aprofundir en la vivència subjectiva de la precarietat i, alhora, mantenir una certa flexibilitat per adaptar-se al relat de cada participant. L'enfocament adoptat és el del raonament abductiu, és a dir, un procés d'anàlisi que va i torna entre el marc teòric i el material empíric sense subordinar-se a cap dels dos extrems.

Les entrevistes semiestructurades són especialment adequades per a aquest tipus d'estudi perquè combinen una guia prèvia de temes amb la possibilitat de seguir els fils que vagin apareixent espontàniament. Això facilita que les persones entrevistades puguin expressar-se amb llibertat, introduir matisos i explicar situacions que potser no s'haurien previst inicialment. L'objectiu no és obtenir respostes tancades, sinó captar com els joves construeixen el seu relat sobre la seva situació econòmica, laboral i emocional.

La selecció de participants s'ha fet mitjançant un mostreig, buscant joves d'entre 20 i 30 anys residents a Catalunya que hagin tingut algun tipus d'experiència laboral en els darrers anys. No es pretén obtenir una mostra representativa en termes estadístics, sinó recollir una diversitat de trajectòries i situacions que permetin identificar patrons comuns i diferències significatives. S'ha procurat incloure perfils variats pel que fa a nivell d'estudis, situació

⁴¹ Bauman, Z. (2003)

laboral, condicions d'emancipació i context familiar, amb la finalitat d'obtenir una visió més rica i matisada del fenomen.

Les entrevistes s'han realitzat de manera individual, en un entorn tranquil i conegut per a la persona entrevistada, o bé en format virtual quan ha estat necessari. Cada conversa ha tingut una durada aproximada d'uns 30 minuts. Abans de començar les entrevistes, s'ha explicat l'objectiu del treball, el tractament confidencial de les dades i el dret a interrompre l'entrevista en qualsevol moment. Totes les entrevistes s'han enregistrat amb el consentiment explícit dels participants per facilitar-ne la transcripció i l'anàlisi posterior.

El guió d'entrevista inclou preguntes obertes que aborden diferents dimensions de la precarietat i l'estrès econòmic. Es demana als participants que expliquin la seva trajectòria laboral, les condicions de les feines que han tingut i les dificultats o moments d'inestabilitat que han viscut. També s'explora com perceben la seva situació econòmica actual, quines preocupacions tenen, com afecta això la seva vida quotidiana i de quina manera condiciona la planificació del futur. A més, es pregunta sobre l'emancipació, l'autonomia econòmica i els projectes vitals que han hagut d'ajornar o replantejar. Finalment, es recullen percepcions sobre la situació de la seva generació, la influència del context econòmic, polític i històric, i les estratègies que utilitzen per gestionar la incertesa.

Un cop transcrits, les entrevistes s'han analitzat mitjançant anàlisi temàtica, una tècnica que permet identificar patrons recurrents, categories conceptuals i significats compartits. El procés ha consistit en una lectura detallada de les transcripcions, la codificació de fragments rellevants i l'agrupació d'aquests codis en temes més amplis. Aquest procediment facilita la connexió entre les experiències individuals i les dimensions estructurals del fenomen, i permet interpretar les vivències dels joves a la llum del marc teòric i del context socioeconòmic. La transcripció de les entrevistes no serà inclosa en el treball per mantenir la privacitat dels participants, però si fos necessari i a petició es pot facilitar la transcripció si procedeix.

Aquesta metodologia qualitativa no busca establir generalitzacions estadístiques, sinó comprendre com es viu i s'interpreta la precarietat des de dins. Les entrevistes ofereixen una mirada que complementa les dades quantitatives i que ajuda a captar la dimensió emocional, simbòlica i quotidiana de l'estrès econòmic. En conjunt, aquest enfocament permet construir una anàlisi més completa i humana del fenomen, situant les veus dels joves al centre del treball.

4.2. Presentació de la mostra

Per a la bona elaboració d'un estudi qualitatiu és necessari tenir una mostra adequada pel tema que es tracta. En aquest treball s'han fet un total de 7 entrevistes tenint en compte criteris d'edat (entre 20 i 30 anys), diversitat territorial i diversitat de gènere. Dins la mostra també existeix una diversitat àmplia de tipologia d'estudis i entorns laborals, alhora que s'indica l'estat habitacional de la persona entrevistada.

En tota aquesta investigació s'ha mantingut l'anonimat dels participants, els noms han estat canviats i el seu territori censurat per impedir la identificació dels participants i garantir que es poguessin expressar amb llibertat a l'hora de l'entrevista. Malgrat això aquests participants tenen una distribució equitativa de gènere, edat i territori.

Nom	Edat	Estudis	Feina	Estat habitacional
Pere	28	Grau en dret	Departament de territori	Vivint sol
Roger	22	Batxillerat	Supermercat	Vivint sol
Ester	23	Grau en educació	Sense ocupació estable	Vivint amb la mare
Carla	21	Cicle en integració social	Auxiliar administrativa	Vivint amb la mare
Arnau	27	Màster d'anàlisi de dades	Analista de dades	Vivint amb la parella
Iris	22	Grau en història	Monitora de menjador	Vivint amb els pares
Sara	22	Grau en filologia hispànica	Dependent de llibreria	Vivint amb els pares

4.3. Interpretació dels resultats

L'anàlisi de les set entrevistes revela un conjunt de patrons que travessen les experiències dels participants de manera transversal, tot i la diversitat de perfils formatius, situacions laborals i contextos familiars. Aquests patrons s'articulen al voltant de la inestabilitat com a condició de partida, l'estrès econòmic i les seves dimensions emocionals, el bloqueig de les transicions residencials i vitals, la contracció de l'horitzó temporal i la lectura generacional que els joves fan de la pròpia situació.

El primer element que destaca és que cap dels participants ha tingut una entrada lineal al mercat de treball. Tots descriuen itineraris fragmentats, fets de contractes curts, suplències, pràctiques no remunerades i canvis constants de lloc. La Carla, auxiliar administrativa de 21 anys, porta tres anys com a suplent treballant al sistema sanitari, el qual li assigna contractes de dies o setmanes amb avisos de darrera hora, a vegades, el mateix matí en què ha de començar a les vuit. La irregularitat dels ingressos li impedeix planificar fins i tot les despeses del mes: *“és que és una muntanya russa, literalment. Pots estar un temps que no estàs cobrant res, i no et dona per res.”* L'Ester, de 23 anys i graduada en magisteri amb especialització en anglès, porta mesos a llistes d'espera sense que cap escola l'hagi cridada, i entretant combina repassos i classes de dansa, cap de les quals és la feina per a la qual s'ha format. La Sara ha passat per un call center, una llibreria i dues modalitats de pràctiques, una de les quals no remunerada. L'Arnau, de 27 anys, va encadenar anys en l'hostaleria i en feines no qualificades fins que, a través d'un procés d'autoformació paral·lel als seus estudis, va accedir a una feina d'analista de dades a Barcelona, on fa tres anys que treballa. En tots els casos, la inestabilitat no apareix com un episodi excepcional sinó com el paisatge esperable del mercat laboral per a la seva generació.

L'estrès econòmic emergeix amb intensitats i formes diverses en funció de la situació objectiva de cada participant i del suport familiar disponible. Per als qui tenen menys regularitat d'ingressos, l'estrès es concreta en la tensió entre voler estalviar i no poder cobrir les despeses bàsiques. La Carla descriu aquesta tensió de manera que condensa el que molts altres expressen de manera menys directa: *"Mai saps què cobraràs ni tens un sou fix. És estressant al punt de dir, m'estic tornant boja, perquè per una part vull estalviar, per si en un futur necessito aquests estalvis, però hi ha mesos que no puc ni arribar a pagar les factures."*

L'Ester ho formula d'una manera igualment directa quan se li pregunta per la seva situació econòmica: *“dolenta, la veritat. Jo, si m'hagués de pagar una casa, un cotxe o el que fos, no ho podria jo sola. Necessitaria ajuda de la meva mare”*. L'Iris, de 23 anys, reconeix que la seva situació de dependència familiar li genera una angoixa persistent, tot i que la protegeix de les situacions més crítiques: *“em dóna angoixa no poder pagar-me les coses que m'agradaria pagar-me”*. En un extrem aparentment oposat, l'Arnau presenta la situació material objectivament més favorable de la mostra, però el seu relat evidencia que l'estrès econòmic no s'esgota en la dimensió material. Anys de feines amb horaris de cap de setmana i torns partits li han impedit practicar esport, participar en activitats associatives i coincidir amb la parella en els moments de descans. El deteriorament físic que descriu és concret i mesurable per a ell: *“el meu cos ha canviat una barbaritat. Em miro, veig una mica de panxa, veig una mica de xitxa, abans era completament diferent”*. La renúncia no és abstracta sinó inscrita en el propi cos, i l'Arnau és plenament conscient que, si continués en aquelles condicions durant quinze anys més, les conseqüències serien qualitativament pitjors.

El bloqueig de les transicions residencials és el tema que apareix amb major consistència i càrrega emocional al llarg de les entrevistes. Cap dels participants que viuen amb la família d'origen ho fa per elecció. La Carla ho formula de manera contundent: *“ara mateix impossible [...] entre els preus del que és viure en general, que cada cop estan més desorbitats, i la inestabilitat de la feina, és inviable. [...] Sé que no arribaria ni als dos mesos, independentitzada”*. El Roger, de 22 anys, viu sol, però en un pis de propietat familiar cedit sense pagar lloguer de mercat, i és perfectament conscient de la diferència que això representa: *“tinc una amiga que s'acaba de mudar i paga 450 euros amb un sou de mil euros. Què has de fer amb 550 havent d'apagar llum, gas, aigua?”*. La seva aritmètica espontània revela que la impossibilitat d'emancipar-se no és una qüestió de voluntat sinó d'inviabilitat objectiva. El Pere, de 28 anys i amb la trajectòria professional més consolidada de la mostra, ha aconseguit la independència residencial, però a un cost que ell mateix reconeix com a anòmal: paga un lloguer de temporada que admet que legalment no hauria d'existir, que suposa quasi el 50% dels seus ingressos, i que accepta *“perquè no hi ha res més i dones gràcies que et pots permetre viure sol”*. El seu cas il·lustra que fins i tot quan es disposa de feina estable i qualificada, el mercat residencial pot forçar a acceptar condicions irregulars sense alternativa.

Associada al bloqueig residencial apareix una contracció generalitzada de l'horitzó temporal. Davant la incertesa estructural, la majoria dels participants ha adaptat la seva relació amb el temps adoptant una perspectiva de curt termini que no és una preferència sinó una resposta racional. La Carla explicita aquesta lògica: *“no m'agrada gens imaginar-m'ho, prefereixo anar fluint i dir, vinga, en termes d'un mes, què he de fer [...] ja hi ha prou problemes que tinc ara com per sobreimaginar-me en un futur”*. L'Iris, quan se li pregunta si és capaç d'imaginar el seu futur, respon: *“No al 100%, però hi ha certes coses que sí. La situació que hi ha ara amb la situació que hi havia fa 5 anys és molt diferent, i si fa 5 anys la situació era diferent a la d'ara, imagina't d'aquí a 5 anys més.”*

La percepció del canvi accelerat de context actua com a factor d'incertesa que dificulta qualsevol projecció a llarg termini. El Pere i la Sara representen excepcions parcials, amb projectes de futur relativament concrets, però fins i tot en els seus casos la projecció és explícitament contingent. El Pere, malgrat la seva situació laboral relativament favorable, és conscient que la seva plaça és temporal i que la possibilitat de comprar un habitatge dependrà, en última instància, de l'ajuda dels seus pares: *“Hauria d'estalviar durant molts anys. És evident que si jo mai em compro una casa serà perquè els meus pares m'ajudin, això ho tinc com absolutament assumit”*.

La lectura generacional que fan els participants de la pròpia situació és el patró més universal i el que connecta de manera més explícita l'experiència individual amb processos estructurals. El Pere articula una reflexió especialment significativa a propòsit de l'ascensor social quan compara la seva situació amb la dels seus pares a edats equivalents: *“A ells els ingressos els han compensat molt més, tenen una casa en propietat, tenen una empresa pròpia, han treballat molt, però encara que m'afarti a fer feina no tinc la prospectiva de tenir aquests horitzons. [...] ma mare va tenir a la meua germana quan en tenia 28, jo n'estic a punt de 29, ells ja tenien una casa, jo no tinc perspectiva de tenir-ne”*. La mateixa comparació, expressada en termes més col·loquials, apareix en el Roger: *“els nostres avis, estalviant una mica es podien comprar una casa i un cotxe. Nosaltres estalviant tota la nostra vida, més a saber si podem comprar un pis. La inflació ha pujat d'una barbaritat, els sous no han pujat”*. L'Arnau introdueix una dimensió addicional assenyalant com el capital familiar d'origen marca les trajectòries: *“Depenent de la teua situació socioeconòmica sembla que ja tinguis el futur més o menys marcat cap a una banda cap a una altra. Del meu grup d'amics de tota la*

vida n'hi ha algun que treballa en un magatzem amb una feina molt mecànica moltes hores al dia i no perquè vulgui sinó perquè és el que ha trobat."

5. Discussió literària dels resultats

Tenint present tota la teoria abocada en aquest treball i havent fet el buidatge de les entrevistes podem fer una bona comparació d'ambdues parts.

El primer que crida l'atenció en els relats és que cap participant viu la precarietat com una manca simple de contracte o d'ingressos: la inestabilitat es manifesta de manera simultània en diverses dimensions que es reforcen mútuament. La Carla té contracte, però les hores varien cada mes i els ingressos resultants no cobreixen les despeses bàsiques; l'Ester té formació universitària, però no pot accedir a la professió per a la qual s'ha preparat; el Pere té feina qualificada, però viu en un habitatge de lloguer de temporada que reconeix com a legalment irregular. Aquesta superposició de vulnerabilitats és exactament el que la literatura descriu com a precarietat multidimensional: no un estat binari entre tenir feina i no tenir-ne, sinó una condició que combina inseguretat de contracte, inseguretat horària i inseguretat salarial de manera simultània, de manera que les estadístiques d'ocupació poden mostrar una millora mentre la realitat viscuda pels treballadors segueix deteriorant-se. La distinció entre ocupat i precari que suggereix la teoria és perfectament visible en els relats: treballar no garanteix sortir de la precarietat, i és precisament aquesta dissociació la que fa que l'experiència subjectiva sigui tan difícil de capturar amb dades quantitatives.

Estretament vinculada a aquesta precarietat multidimensional hi ha la figura del que la literatura anomena *el precariat*, una categoria que no és simplement la versió empobrida de la classe treballadora tradicional sinó una posició definida per l'absència simultània de diverses formes de seguretat: seguretat en el mercat de treball, en l'ocupació, en el lloc de treball, en els ingressos i en la representació col·lectiva. El tret que la teoria considera més definitori del precariat no és, però, l'econòmic sinó el temporal: els seus membres viuen en un present permanent, incapaços de construir una narrativa biogràfica coherent o de planificar a llarg termini. La contracció de l'horitzó que descriuen la Carla, l'Iris o el Roger no és una actitud passiva sinó una resposta racional a una situació d'incertesa estructural que fa inviable qualsevol projecció. Quan la Carla diu que prefereix "*anar fluïnt mes a mes*" quan l'Iris assenyala que el context canvia tan ràpidament que projectar-se cinc anys endavant és

pràcticament impossible, estan descrivint exactament aquesta relació particular amb el temps que caracteritza la posició del precariat: no és resignació sinó adaptació a una realitat en la qual planificar a llarg termini és una inversió emocional que el context no permet amortitzar.

L'estrès econòmic que s'identifica als relats no es limita als estressors objectius i mesurables sinó que inclou una dimensió subjectiva intensa: la por a perdre la feina, la incertesa sobre el futur econòmic i la sensació d'insuficiència financera que apareix fins i tot en situacions d'ocupació formal. Aquesta dimensió subjectiva és especialment rellevant perquè, tal com preveu la teoria, una persona pot estar ocupada i percebre igualment una pressió econòmica intensa si els ingressos són insuficients o si viu amb la por constant de perdre allò que té. El cas de l'Arnau és especialment il·lustratiu en aquest sentit: la seva situació objectiva ha millorat progressivament, però l'acumulació de renúncies al llarg d'anys de feines amb horaris inadequats s'ha expressat en un deteriorament físic visible que és una evidència concreta de com la privació de temps i d'energia es trasllada al cos de manera duradora. El mecanisme que explica aquest deteriorament és el que la literatura descriu a través de la teoria de la conservació de recursos: quan una persona percep que els seus recursos materials, socials o psicològics estan en risc de manera sostinguda, les respostes d'estrès que s'activen no desapareixen quan la situació objectiva millora parcialment, sinó que deixen una empremta que es pot mesurar en termes de salut física i mental. L'estrès econòmic, per tant, no és una reacció puntual a una situació de crisi sinó un procés d'erosió progressiva que actua fins i tot quan la situació formal és d'ocupació.

Les transicions vitals bloquejades que documenten els relats confirmen que la precarietat laboral i la precarietat residencial es reforcen mútuament de manera estructural. La impossibilitat d'emancipar-se no és, en cap dels casos analitzats, una qüestió de preferència o de valors: la Carla ha calculat de manera explícita que no podria mantenir-se ni dos mesos sola; el Roger és conscient que el pis familiar que ocupa és l'única raó per la qual pot estalviar; el Pere paga quasi la meitat dels seus ingressos per un lloguer de temporada que ell mateix qualifica d'irregularitat acceptada per falta d'alternatives. Quan la literatura sobre transicions juvenils parla d'efectes cicatriu, es refereix sobretot a efectes sobre els salaris i la trajectòria laboral. Però els relats recollits suggereixen que els efectes cicatriu operen també en àmbits no laborals: el Roger va haver d'abandonar la carrera de dret per absorbir tasques de cura familiar en un context de fallada dels serveis sanitaris, i és perfectament conscient que aquella decisió va modificar de manera irreversible la seva trajectòria. La precarietat, en el seu cas, no va ser el resultat d'una fallada laboral sinó d'una fallada del sistema de

protecció social en un àmbit diferent, que va recaure sobre les seves espatlles en el moment més vulnerable de la seva trajectòria formativa.

Un element que els relats matisen respecte a la teoria és la idea que la promesa meritocràtica trencada genera, en els joves de classe mitjana amb alta qualificació, una frustració del tipus “narcisisme ferit”, mentre que els joves de classes populars respondrien amb una resignació fatalista. Aplicada als participants, aquesta distinció resulta insuficient. Les respostes no es distribueixen de manera neta entre un pol i l'altre, sinó que la majoria dels participants combina elements d'ambdós en funció del moment de la trajectòria i de la situació específica. La Sara manté un projecte de futur relativament estructurat, però admet que un cop al mercat laboral no tindrà control sobre la seva situació. El Pere, malgrat la seva posició relativament favorable, ha assumit que comprar un habitatge serà impossible sense l'ajuda dels pares, una conclusió que no expressa com a frustració sinó com a constatació pragmàtica. El que sí comparteixen tots els participants és la consciència que la seva situació no és el resultat de decisions individuals inadequades sinó de transformacions estructurals que afecten tota una generació. Ningú s'atribueix la responsabilitat exclusiva de la pròpia precarietat, tot i que alguns expressen aquesta consciència de manera més analítica i d'altres de manera més experiencial.

La reflexió sobre l'ascensor social que fa el Pere, comparant la seva situació amb la dels seus pares, és potser el moment dels relats en el qual la idea de la generació perduda pren la seva forma més clara i articulada. Però no és un cas aïllat: el Roger fa la mateixa comparació amb els seus avis o la Sara amb el seu pare. Aquesta comparació intergeneracional espontània és significativa perquè revela que els participants han construït, per via de l'experiència directa i sense necessitar d'un marc analític formal, una comprensió del trencament del contracte generacional que la literatura descriu en termes de desigualtat creixent i erosió de la mobilitat social. En societats molt desiguals, les dinàmiques de comparació social intensifiquen l'ansietat col·lectiva no perquè les condicions objectives siguin necessàriament les pitjors de la història, sinó perquè la distància entre les expectatives construïdes per generacions anteriors i la realitat accessible per a la generació actual és viscuda com una injustícia estructural. Els participants no comparen la seva situació amb la de la pobresa absoluta sinó amb allò que els seus propis pares i avis van poder construir amb recursos similars, i és en aquella comparació on la sensació de bloqueig adquireix tota la seva densitat emocional.

La desconfiança institucional que expressen l'Iris i el Roger podria llegir-se a primera vista com a apatia o com a retirada del camp polític. Però els relats mostren una realitat més complexa: tots dos mantenen estratègies actives de millora de la situació pròpia: el Roger prepara unes oposicions, l'Iris projecta un futur laboral en el seu camp, i l'Arnau defensa explícitament que renunciar a la política seria "tirar la tovallola completament". El que els relats revelen, per tant, no és indiferència sinó un escepticisme actiu: la consciència lúcida que el sistema no ha complert les promeses que havia fet a les generacions anteriors, combinada amb la resistència a abandonar l'acció individual com a única via disponible. Aquesta posició és coherent amb el que la teoria descriu com la lògica del precariat quan no troba canals d'expressió política col·lectiva eficaços: la ràbia i la frustració es contenen i es reconverteixen en estratègies individuals de navegació d'un sistema que es percep com a injust, però difícilment transformable a curt termini. La precarietat, en última instància, no és només una condició material sinó una experiència que modela la relació dels joves amb el temps, amb les institucions, amb el propi cos i amb la capacitat d'imaginar col·lectivament un futur diferent.

6. Conclusió

Aquest treball ha partit d'una pregunta aparentment simple: com viuen i interpreten els joves de Catalunya l'estrès econòmic derivat de la precarietat laboral; però la resposta que ofereixen els relats recollits és considerablement més complexa que qualsevol estadística d'ocupació podria suggerir. El que emergeix de les set entrevistes no és un retrat uniforme de joves en dificultats, sinó un mosaic de trajectòries diverses que comparteixen, una mateixa condició de fons: la inestabilitat no com a fase transitòria, sinó com a paisatge permanent des del qual cal construir una vida.

Durant dècades, la formació acadèmica ha funcionat com el principal mecanisme de mobilitat social: estudiar més equivalia a accedir a millors oportunitats, a una feina estable i a unes condicions materials que permetessin projectar-se cap al futur. Això ha deixat de funcionar. Tenir un grau universitari, un màster o una especialització ja no assegura accés a una feina qualificada ni uns ingressos suficients per cobrir les necessitats bàsiques, i en molts casos tampoc no protegeix contra formes de precarietat que operen per vies completament alienes a la trajectòria formativa. El mercat laboral ha trencat el vincle entre qualificació i estabilitat, i aquest trencament té una dimensió emocional profunda: genera una frustració específica en

aquells que han complert totes les condicions que el sistema els havia dit que calia complir i que, malgrat tot, es troben en una situació que no s'assembla en res a la que els havia estat promesa. No es tracta d'una percepció subjectiva desconnectada de la realitat, sinó del reflex d'una transformació estructural del mercat de treball que ha fet de la sobrequalificació i de la subocupació una norma generacional.

Però el que resulta encara més significatiu és que la precarietat tampoc no respecta les trajectòries que sí han funcionat en termes formals. Hi ha joves amb feina qualificada que viuen en condicions residencials irregulars per falta d'alternatives, i n'hi ha d'altres que han hagut d'abandonar projectes formatius per absorbir responsabilitats que el sistema de protecció social no ha cobert. La precarietat, per tant, no segueix una lògica lineal de mèrit i recompensa, no distingeix entre qui té titulació i qui no, ni entre qui ha pres les decisions "correctes" i qui no. Aquesta dissociació entre esforç i resultat és precisament el que genera una de les frustracions més profundes i estructurals de la generació estudiada, i és també el que fa que les narratives de responsabilitat individual resultin tan insuficients per explicar el fenomen. La precarietat no és un problema de persones que no han sabut adaptar-se; és una condició que el sistema produeix de manera sistemàtica i que recau sobre els individus en el moment més vulnerable de les seves trajectòries vitals.

Aquesta condició, a més, va molt més enllà de l'àmbit estrictament laboral. Una de les aportacions més rellevants d'aquest treball és precisament la constatació que la precarietat s'inscriu en el cos, en el temps, en les relacions afectives i en la capacitat mateixa d'imaginar el futur. Quan les condicions materials són crònicament incertes, l'impacte no es limita al compte bancari: es manifesta en la salut física i mental, en la manera de relacionar-se amb els altres, en la dificultat de sostenir projectes afectius estables i en la sensació persistent que el present és un espai d'ansietat més que de vida viscuda. La precarietat contamina àmbits de l'existència que fins fa poc semblaven protegits, i ho fa de manera silenciosa i acumulativa, sense que hi hagi un moment clar en el qual es pugui dir que la situació ha empitjorat de manera decisiva. És una erosió progressiva que no sempre és visible des de fora, però que els relats descriuen amb una precisió i una concreció que cap indicador estadístic podria capturar.

Una de les manifestacions més clares d'aquesta erosió és la contracció de l'horitzó temporal. Quan el futur es percep com a opac i inabastable, la relació amb el temps canvia de manera fonamental: planificar a llarg termini deixa de ser una estratègia racional per convertir-se en una inversió emocional que el context no permet amortitzar. S'adapten les expectatives al curt

termini i es resisteix a fer projeccions que l'experiència ha demostrat que no es compliran no és passivitat ni resignació, és una adaptació lúcida a una incertesa que no depèn de les decisions individuals. Aquesta contracció temporal és, en molts sentits, la marca generacional més definitiva de la joventut post-2008: una generació que no és incapaç d'imaginar el futur, sinó que ha après, a través de l'experiència acumulada, que imaginar-lo amb massa detall és una forma de patiment innecessari.

Malgrat la diversitat de trajectòries i situacions de la mostra qualitativa, els relats comparteixen un element que resulta especialment significatiu: cap dels participants atribueix la seva situació a una fallada personal. De manera espontània i sense necessitar cap marc analític formal, tots construeixen una lectura generacional de la pròpia experiència, comparant les seves condicions materials amb les que van poder construir les generacions anteriors amb recursos similars. Aquesta comparació intergeneracional no és nostàlgia ni idealització del passat, és una forma de consciència estructural viscuda: la comprensió que allò que els passa no és el resultat de decisions individuals inadequades sinó d'un trencament del contracte generacional que prometia que l'esforç es traduiria en estabilitat.

Tot això té implicacions que van molt més enllà de l'individual i que interpel·len directament les institucions polítiques i socials. Una generació que ha interioritzat que l'esforç no garanteix estabilitat, que la formació no protegeix de la precarietat i que les institucions no compleixen les seves promeses és una generació que difícilment pot sostenir, a llarg termini, els pilars de cohesió social sobre els quals es construeixen les democràcies. La confiança institucional, la participació política activa, la voluntat de formar família o d'invertir en un projecte de vida compartit són elements que no es poden donar per garantits quan les condicions materials que els fan possibles han estat sistemàticament erosionades. L'ajornament de l'emancipació, de la maternitat i de la paternitat que documenta la literatura i que confirmen els relats recollits no és una preferència cultural generacional sinó una impossibilitat material amb conseqüències demogràfiques i socials molt concretes que el conjunt de la societat haurà d'afrontar. I la desconfiança envers la política i les institucions que expressen alguns participants no és apatia ni desinterès, sinó un escepticisme actiu i lúcid, el d'una generació que ha observat de primera mà com el sistema no ha sabut o no ha volgut protegir-la, i que ha tret les conclusions que aquesta observació fa inevitables. Ignorar aquest escepticisme o reduir-lo a indiferència juvenil seria un error polític i analític de primera magnitud.

Aquest estudi té els seus límits, la mostra és petita i territorialment concentrada al Principat de Catalunya, cosa que impedeix qualsevol pretensió de representativitat estadística. Els set perfils analitzats ofereixen una riquesa interpretativa considerable, però no permeten afirmar que les experiències recollides siguin extrapolables a la totalitat de la joventut catalana o espanyola. El nivell d'estudis dels participants és bastant similar, cosa que limita la capacitat de captar diferències entre joves més i menys qualificats. A més, l'estudi no incorpora una perspectiva longitudinal que permetria observar com evolucionen aquestes experiències al llarg del temps. Alhora el treball en el seu conjunt se centra quasi exclusivament en la basant laboral del benestar i la precarietat, deixant de banda altres fonts de benestar, com l'Estat o la família.

Malgrat tot, el que aquest treball aporta és precisament allò que cap base de dades pot oferir: la textura interna de la precarietat, la manera com es viu, es narra i es gestiona des de dins. I el que aquesta textura revela és que no hi ha un perfil únic de jove precari. Hi ha tantes formes de viure la inestabilitat com perfils existeixin, i és precisament en aquesta diversitat on rau la comprensió més completa i honesta del fenomen. La precarietat no és una categoria estadística, és una experiència que modela la relació dels joves amb el temps, amb el cos, amb les institucions i amb la capacitat d'imaginar col·lectivament un futur diferent. Entendre-la com a tal és el primer pas per pensar seriosament en com transformar-la.

7. Bibliografia

Alonso, L. E. (2014). *La producción política de la precariedad juvenil*. Boletín Ecos, 27, 1-15.

Atkinson, A. B. (2015). *Inequality what can be done?* Harvard University Press.
<http://site.ebrary.com/lib/bibliotequesuab/detail.action?docID=11050527>

Batchelor, S., Fraser, A., Whittaker, L., & Li, L. (2020). *Precarious leisure:(re) imagining youth, transitions and temporality*. Journal of Youth Studies, 23(1), 93-108.

Bauman, Z. (2003). *Modernidad líquida*. Fondo de Cultura Económica.

Bell, D. & Blanchflower, D. (2011). *Young people and the Great Recession*. Oxford Review of Economic Policy

Blyth, M. (2013). *Austerity: The History of a Dangerous Idea*. Oxford University Press.

Carcillo, S & Königs, S (2015). *NEET Youth in the Aftermath of the Crisis: Challenges and Policies* Disponible a SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2573655>

Castel, R. (2004). *La Inseguridad social : ¿qué es estar protegido?* Manatíal.

Eurostat. (2026). *Youth unemployment rate by sex*.
<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tesem140/default/table?lang=en>

Fukuyama, F. (1992). *The End of History and the Last Man*.
<http://www.loc.gov/catdir/enhancements/fy0641/2006274504-d.html>

Fundació La Caixa. (2022) *Radiografia de mig segle de desigualtat a Espanya*.

Fundació La Caixa. (2022) *Desigualtat i pacte social*. Coordinat: Luis Ayala Cañón

García-Albacete, G., & Lorente, J. (2021). *Has the Great Recession shaped a crisis generation of critical citizens? Evidence from Southern Europe*. South European Society and Politics, 26(2), 181-207.

García, A. E., & Echaves, C. (2017). *Jóvenes aún más precarios: crisis económica y desigualdad laboral en España*. Cuadernos de investigación en juventud

García-Pérez, J. I. & Marinescu, I. (2012). *The impact of the 2008 crisis on the Spanish labor market*.

Gentile, A. (2014). *La emancipación juvenil en tiempos de crisis: un diagnóstico para impulsar la inserción laboral y la transición residencial*. Revista Metamorfosis: Revista del Centro Reina Sofía sobre Adolescencia y Juventud, 119-124.

Görlich, D., Stepanok, I., & Al-Hussami, F. (2013). *Youth unemployment in Europe and the world: Causes, consequences and solutions* (No. 59). Kiel Policy Brief.

Hynes, Samuel (1990). *A War Imagined: The First World War and English Culture*. London: Bodley Head. p. 386

Klein, N. (2007). *La Doctrina del shock : el auge del capitalismo del desastre*. Paidós.

Montaña, B. T. (2020). *Juventud y crisis. Una introducción a la identidad construida y vivida precariamente*. RES. Revista Española de Sociología, 29(3), 1-9.

Pires M. L. (2025). *The Effects of Job Insecurity on Psychological Well-Being and Work Engagement: Testing a Moderated Mediation Model*. Behavioral sciences (Basel, Switzerland), 15(7), 979. <https://doi.org/10.3390/bs15070979>

Probst, T. M. (2005). *Economic stressors*. Handbook of work stress, 267-297.

Raworth, K., & Ramos Mena, F. J. (2018). *Raworth, Kate, Doughnut economics. Castellà
Economía rosquilla : siete maneras de pensar como un economista del siglo XXI* (1a edición). Paidós.

Rodríguez, H. G., & Rendueles, C. (2019). *Entre el victimismo meritocrático y la resignación. Dos percepciones antagónicas de la precariedad juvenil en España*. Cuadernos de relaciones laborales, 37(1), 31.

Rodríguez López, E. (2016). *Por qué fracasó la democracia española*. Traficantes de Sueños.

RTVE.es. (2020). *Reforma laboral 2012: todas las claves*. RTVE.es. <https://www.rtve.es/noticias/20200521/claves-reforma-laboral-despido-mas-barato-nuevas-bo-nificaciones/502961.shtml>

Seo, H. (2021). *'Dual' labour market? Patterns of segmentation in European labour markets and the varieties of precariousness*. Transfer: European Review of Labour and Research, 27(4), 485-503.

Sora, B., Caballer, A., & Peiró, J. M. (2014). *La inseguridad laboral y sus consecuencias en un contexto de crisis económica*. Papeles del psicólogo, 35(1), 15-21.

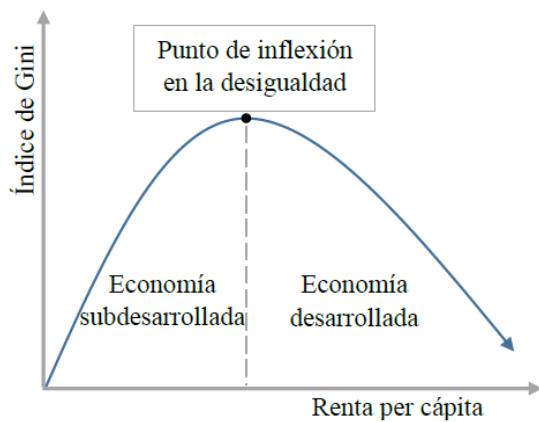
Standing, G. (2014). *The Precariat : the new dangerous class*. Bloomsbury Academic.

Verd, J. M., & Lozares, C. (2016). *Introducción a la investigación cualitativa : fases, métodos y técnicas*. Síntesis.

Wilkinson, R. G., & Pickett, K. (2009). *The Spirit level : why more equal societies almost always do better*. Allen Lane.

8. Anexos

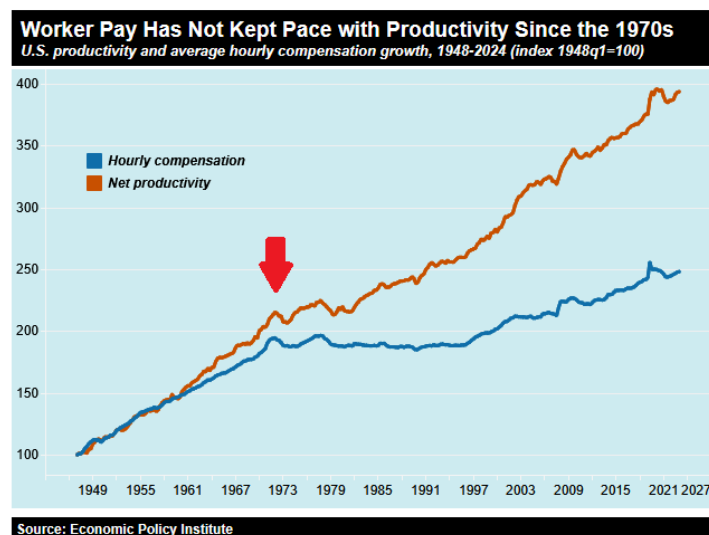
Annex 1:

Gràfic que representa com segons els teòrics neoclàssics es relacionen la desigualtat i el creixement econòmic. On la desigualtat augmenta a mesura que augmenta la renda per capita, però que eventualment existeix un punt d'inflexió on el creixement fa que la desigualtat es redueixi a mesura que el PIB creix.

Font: Raworth, K., & Ramos Mena, F. J. (2018). Raworth, Kate, Doughnut economics.

Annex 2:

Aquest gràfic representa el creixement de la productivitat respecte a la compensació per hora treballada al llarg dels anys. Es veu com a principis dels 70 aquestes dues línies s'han separat.

Font: Economic Policy Institute.

Annex 3:*Exhibit 11.1 Components of Economic Stress Described by Voydanoff (1990)*

		<i>Source of Stress</i>	
		<i>Employment</i>	<i>Income</i>
<i>Objective Stressors</i>	<u>Employment Instability</u>	• Duration of periods of unemployment • Number of periods of unemployment • Extent of underemployment • Downward mobility • Forced early retirement	<u>Economic Deprivation</u> • Inability to meet current financial needs • Loss of income and financial resources
	<u>Employment Uncertainty</u>	• Concern about possible layoff • Assessment of onset of, duration of, and recovery from layoff • Concern about reduction in income	<u>Economic Strain</u> • Perceived financial adequacy • Financial concerns and worries • Adjustment to change in financial status

Quadre sobre l'estrès econòmic on aquest es classifica tenint en compte els estressors i les fonts de l'estrès.

Font: Probst, T. M. (2005). *Economic stressors*. Handbook of work stress, 267-297.